

სტუმართა
განთავსება

1915

რუბენ საჰაკიანი

სოფელთა გენოციდი

მასშტაბი და მოვითხოვ
ჩემი ხმა და ადამიანების

თბილისი 2015

სრულიად სომეხთა კათოლიკოს-პატრიარქის
უნმინდესისა და უნეტარესის გარეგინ მეორის
პატრიარქობისას

მისი ყოვლადუსამღვდელოესობის
ეპისკოპოს ვაზგენ მირზახანიანის
კურთხევით

რუბენ საჰაკიანი სომეხთა გენოციდი

სომხურიდან თარგმნა
ზოია მხითარიაშა

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორ, სრ
მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის ახალი
ისტორიის განყოფილების გამგე რუბენ საჰაკიანის
წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილია
პირველი მსოფლიო ომის წლებში დასავლეთ
სომხეთისა და ოსმალეთის იმპერიის ტერიტორიაზე
განხორციელებული გენოციდის პოლიტიკის მოკლე
ისტორია. წარმოდგენილია ასევე დასავლეთ სომხეთის
სხვადასხვა ქალაქში სომხების თავდაცვითი ბრძოლები,
რომელთა წყალობით დასავლეთ სომხობის ერთი
ნაწილი გადაურჩა ხოცვა-ჟლეტას და დასახლდა
მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში.

წიგნი განკუთვნილია გენოციდის ისტორიის
მკვლევარების, ისტორიკოსების, პოლიტიკოსებისა და
მკითხველთა ფართო წრისათვის.

წინასიტყვაობის მაგივრად

დაახლოებით 400 ათასი კვადრატული მეტრი ტერიტორიის მქონე ისტორიული სომხეთის დიდი ნაწილი - დასავლეთ სომხეთი, XV-XVI საუკუნეებში აღმოჩნდა ოსმალეთის იმპერიის აუტანელი ბატონობის ქვეშ. 1877-1878 წლებში რუსეთ-თურქეთის მორიგი ომის შემდეგ, როდესაც რუსების მიერ დაკავებული დასავლეთ სომხეთის პროვინციების უმეტესობა კვლავ თურქეთს დაუბრუნდა, პირველად, რუსეთის მოთხოვნით - სან-სტეფანოს, შემდეგ კი ვეროპის დიდი სახელმწიფოების ზენოლით - ბერლინის 1878 წლის ზავის ხელშეკრულებებში შეტანილ იქნა სპეციალური მუხლები, რომელთა თანახმად, თურქეთის მთავრობამ აიღო ვალდებულება, რეფორმები გაეტარებინა ოსმალეთის უღელქვეშ დარჩენილ სომეხ მოსახლეობაში. ამ რეფორმების საკითხი საერთაშორისო დიპლომატიაში შევიდა სახელწოდებით „სომხური საკითხი“.

თუმცა, მალე ბერლინის ყრილობის 61-ე მუხლი სულთან ჰამიდ II-მ არა მხოლოდ დაივიწყა, არამედ შეთავაზებულ იქნა ამ მუხლის განხორციელების უნიკალური გზა, ანუ - სომხური საკითხის გადანაცვება სომეხთა განადგურებით. ჰამიდმა ოფიციალურად პირველმა აქცია პანისლამიზმი და პანთურქიზმი სახელმწიფო იდეოლოგიად. პირველი მოიაზრებდა ისლამის ყველა მიმდევრის, მეორე - თურქულად მოლაპარაკე ხალხის გაერთიანებას თურქეთის დროშის ქვეშ და წმინდა ომს ურწმუნოთა - გიაურ-ქრისტიანთა წინააღმდეგ. ამ გიაურთა შორის განსაკუთრებით სომეხი ხალხი მოიაზრებოდა, რომელსაც გეოგრაფიულად არასასურველი პოზიცია ეკავა პანთურქული გეგმების განხორციელებისათვის.

სომხური საკითხის „გადანაცვების“ მიზნით, სულთან ჰამიდმა სომხების წინააღმდეგ წააქეზა იმპერიის დაუმორჩილებელი მომთაბარე ქურთული ტომები. 1891 წელს ჰამიდმა მათგან შექმნა მხედართა 30 ლეგიონი, სახელწოდებით ჰამიდე. ჰამიდელები მთავრობისგან იღებდნენ ხელფასს და ასევე უფლებას, რათა თავისუფლად გაეძარცვათ სომეხი მოსახლეობა და დაეტაცათ მისი ქონება. ამგვარად გაჩნდა სომხურ-ქურთული კონფლიქტი. ქვეყანაში დამკვიდრდა სასტიკი ტერორის რეჟიმი. შემოიღეს მკაცრი ცენზურა.

1894-1896 წწ. ჰამიდეს რაზმები დაიძრნენ დასავლეთ სომხეთის სოფლებისა და ქალაქებისკენ. ასე დაიწყო სომეხთა ორგანიზებული მასობრივი ხოცვა-ჟლეტა მთელი იმპერიის ტერიტორიაზე, რის შედეგადაც დაიღუპა 300 ათასი სომეხი. დასავლეთ სომხეთის ათასობით მკვიდრი გაიხიზნა სხვადასხვა ქვეყანაში: დაახლოებით